

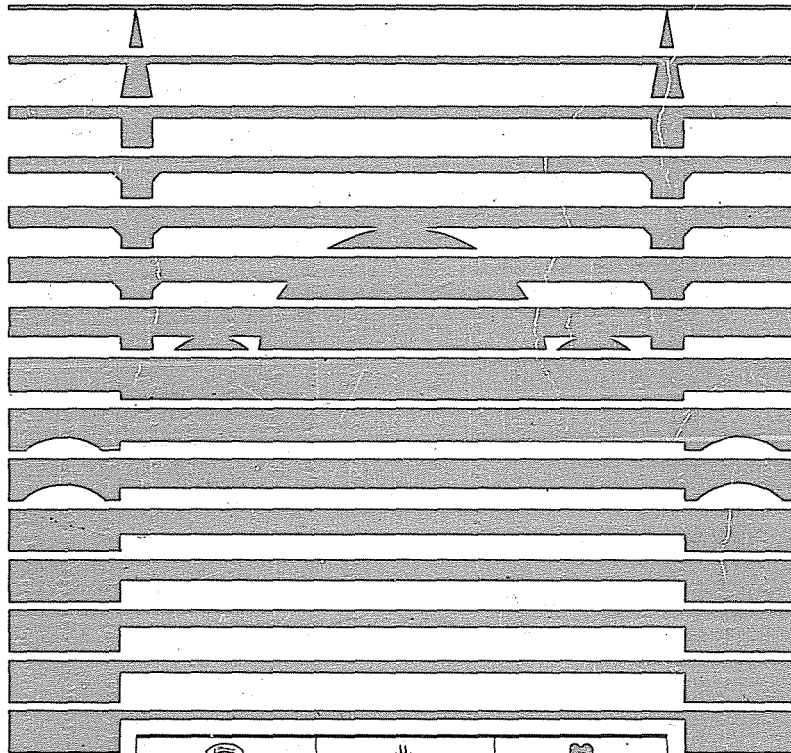
مؤتمر الحفاظ على التراث الحضاري المعماري الاسلامي في المدن

İSLAM MİMARİ MİRASINI KORUMA KONFERANSI

THE CONFERENCE ON THE PRESERVATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE OF ISLAMIC CITIES

22-26/4/1985 İSTANBUL

BİLDİRİLER

Yapım

İKİ NOKTA

Araştırma, Basın, Yayın, Organizasyon 512 43 30

Dizgi, Film: **Damla Dizgi**, Baskı: **Seçil Ofset**, Cilt: **Numune Basım ve Ciltevi**

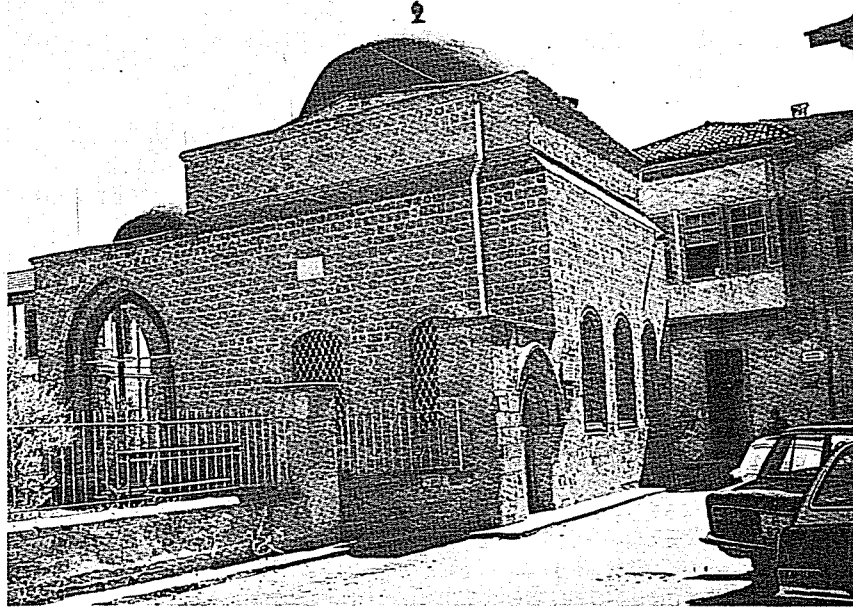
İstanbul, Şubat 1987

LEFKOŞA'DA TARİHSEL KORUMAYA GİRİŞ VE İKİ ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

Selimiye ve Arab Ahmed Mahalleleri

Dr. Nur AKIN

(Lefkoşa Belediyesi adına sunulmuştur)

1984'te yayımlanan Nâzım Plan ve 1982'de yayımlanan, Salvador Diaz-Berrio'nun hazırladığı Şehir Koruma Raporu şehrin korunmasına ilişkin ilkeleri ve ön açıklamaları içermektedir. Lefkoşa Belediyesi, bu incelemelerin geliştirilmesini istemiş ve İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Doğan Kuban'dan, Selimiye ve Arab Ahmed camileri çevresindeki iki yöre üzerine koruma planları hazırlamasını ve bir koruma politikası belirlemesini rica etmiştir.

Elbette, çoğu zaman belirtildiği üzere, tarihsel merkezi ve ana koruma alanını oluşturan Lefkoşa'nın Duvarlı Bölgesi, bir bütün olarak ve Lefkoşa Genel Planı'nı hazırlayanlarla birlikte incelenip planlanmalıydı. Ama bu hazırlık aşamasında ve bu incelemeye ayrılan zaman içinde, yalnızca sınırlı bir bölge ve o da daha çok fiziksel özellikleriyle incelenebilecekti. Bu çalışma, yaklaşım yönteminin belirlenmesi, genel olarak korumaya yönelik düşüncelerin geliştirilmesi ve daha geniş incelemelere ilişkin yaklaşık süre ve giderlerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1. Selimiye Bölgesi

İlk bölge, Selimiye camii çevresindeki bloklardan ve yollardan oluşmaktadır. Haçlıların inşa ettikleri, sonradan Selimiye adıyla (Osmanlı padişahı 2. Selim'le ilgili) camiye

çevrilen gotik kilise Ayasofya'nın bulunduğu, şehrin tarihsel yönden en saygın kesimi, en önemli anıt durumundadır. Aynı dönemin öbür anıtları ve Sultan Mahmud kütüphanesi gibi bazı Türk binaları ve sanat değeri taşıyan konutlar da aynı yörede bulunmaktadır.

Günümüzde, Selimiye mahallesi ve o yöredeki iki önemli Türk binası, Büyük Han ve Kumarcılar Hanı ve Haydarpaşa camii (eski St Catherine kilisesi), Lefkoşa merkezinde anıtların toplandığı başlıca yöreleri oluşturur. Ama buraları ticari veya yarı-ticari faaliyetlerle ve Belediye çarşısıyla çevrili olduğu ve günlük kalabalık Selimiye'ye akış halinde olduğu için, şehrin bu merkezi kesiminde âcil bir değişiklik ve imar ihtiyacı vardır. Bu, eski merkezin tarihsel karakterinin giderek yıkıma uğramasına yol açabilir. Selimiye yöresi günlük trafik akışıyla da tıkanmaktadır. Şehir merkezinden geçen bu trafik akışına karşı herhangi bir engel yoktur.

Bölgenin sağlıklı bir biçimde düzenlenmesine bir başka engel, bazı önemli trafik kanallarının merkezi beslemesini önleyerek bölgenin organik işleyişini daha da kötüleştiren tampon bölgenin yakınlığıdır.

Selimiye Camii çevresinde, koruma ve güzelleştirme amacıyla bir yaya kuşağı öngörülmüştür. Burası, elbette, yayalandırılmış bir alan oluşturmaya en elverişli yerdir; en önemli anıtın çevresinde ve en işlek ticari merkezin göbeğinde bulunmaktadır. İyi korunmuş olan çevredeki binalar, çekici bir şehir mekânı için hoş bir zemin oluşturmaktadır. Bu bölgenin kuzeydoğusundaki bozuk blok, eğitim faaliyetine tahsis edilmiştir. Akıllı bir planlamayla, bu yörede geliştirilmiş olan binalar, yörenin önemini artıracak ve Selimiye mahallesine olumlu bir mimari katkıda bulunacaktır. Selimiye'nin güneyinde, boş blok şimdilerde niteliksiz binalarla, sınırları belirsiz faaliyetlerle ve geçici park yerleriyle kaplanmış olup, çekici bir atmosfere sahip bulunan Selimiye'nin güney yakasında bir başka cazip meydan yaratmaya elverişli bir nitelik taşımaktadır. Bedesten'in kuzey cephesi, restore edilecek olursa, bu yeni şehir mekânına büyük ölçüde katkıda bulunacaktır. Bu nedenle, Selimiye Camii'nin hem kuzey hem de güney yakalarında, merkezi avlulu ve iki katlı yeni bina blokları yapılması önerilmiştir.

Kuzeyde, bir ortaçağ kemeraltı yolunun kalıntılarıyla başlamak üzere, bir revak yapılması tasarlanmıştır. Bir iç avlu çevresinde, bu revakın arkasındaki blokta, bir eğitim ve kültür kompleksinin (tesisinin) öğeleri bulunacaktır. Giderek, kuzeydoğu köşesinde korunmuş olan iki eski bina, bu kompleks (tesis)le işlevsel yönden bütünleştirilecektir.

Güney yakasında, Nâzım Plan'da kültür bölgesi olarak sözü geçmesine rağmen, yıkıma uğramış Deveciler Hanı'nın kısmen yerini alacak (ama onun mimari üslubuyla ilişkisi olmayan) yeni bir bina, bir alışveriş ve iş merkezi olarak planlanmaktadır; buraya, bir restorasyon çalışmasından sonra eski Bedesten de, mağaza veya lokanta olarak eklenebilir. Yeni binanın iç avlusu, Selimiye'nin güneyindeki meydanla görsel ve mekânsal yönden bütünleştirilebilir. Kuzeye bakan kahvehaneler zaman geçirmek yönünden hoş yerlerdir.

Bu yayalandırılmış alanı önerirken, bu alanın çevresindeki trafiğin de çözülmüş olması gerekmektedir. Planımız, şehir içi bir otobüs durağı ve ziyaretçilerin yol üzerindeki otobüsleri için küçük bir geçici park yeri öngörmektedir. Bu bölge, terk edilmiş, mimari önem taşımayan, çoğu tek katlı işliklerden oluşmaktadır. Bu bölgede açılan yeni bir yol, trafiğin yaya bölgesinin çevresinden dolaşmasını sağlamaya yetmekte ve Selimiye yayalandırılmış alanının yakınında bir trafik hattı oluşturmaktadır.

Bölgenin karakterini ıslah etmeye yönelik öbür öneriler, bir açık çarşı olarak planlanan

-asında bu yörede kendiliğinden bir çarşı oluşmaktadır- Belediye Çarşısı'nın girişiyle ilgilidir.

Bu planlama kararlarının yanısıra, Çarşı alanında bazı düzeltme işlemleri de devreye girmektedir ve bir kaldırım projesi ve suyla birlikte bazı yol donanım ve öğeleri de Selimiye yaya alanının özelliğine katkıda bulunacaktır. Elbette, yukarıdan geçen kablo hatları gibi, yörede rahatsızlığa yol açan öğeler de yeraltına yerleştirilecektir.

Selimiye mahallesinde, yapılması gereken bazı önemli restorasyon çalışmaları vardır. Bunlar arasında, caminin kendisini, Bedesten'i, (belediyenin restorasyon çalışmasının sürdüğü) Menteşeoğlu evini sayabiliriz; ayrıca, (restore edilmekte olan) Büyük Han ve Haydarpasha camii gibi bazı önemli binaların restorasyonu da söz konusudur. Selimiye'de esaslı onarım çalışmaları gerekmektedir ve Bedesten, kullanılması için kısmen de olsa tamamlanması gereken zor bir restorasyon çalışmasını gerekli kılmaktadır.

2. Arab Ahmed Mahallesi

İkinci olarak seçilen bu alanın ortasında, Osmanlı döneminin başlıca binası olan Arab Ahmed Camii bulunmaktadır. Geleneksel konut mimarisinin seçkin örnekleri, ayrıca Zehra Sokak, Tanzimat Sokak gibi Lefkoşa'nın bazı çok hoş görünüşleri ve hayli yoğun olarak korunabilmiş bir yeşil örtü ve şehir merkezine yakınlık, bu mahallenin öncelikle tercihini belirleyen etkenler arasındadır. Arab Ahmed Camii'nin karşısındaki apartmanlar ve park alanları ve çirkin bir ilkökul ile spor salonu ve bir dizi tek katlı dükkân yörenin tarihsel ve estetik karakterini bozmaya yüz tutmuştur.

Mahmut Paşa Caddesi'nde Devlet konservatuarı olarak kullanılan eski ve şirin bir konutun arkasında, yıkıntı halinde geniş bir alan kullanılmadan durmaktadır.

Bu alana ilişkin önerimiz, eski cadde modelini bozmadan temizlemek, çirkin beton dükkân kümesini kaldırarak ilkökulu ve spor salonunun önündeki açık alanı ıslah etmek ve okula olduğu kadar mahallenin bütününe de daha geniş bir avlu kazandırmak ve bir kütüphane ve konferans salonundan oluşan bir topluluk merkezi inşa etmektir.

Arab Ahmed Camii'nin karşısına, özenle seçilmiş geleneksel binalarla çevrili bir şehir parkı yapılmasını ve halihazırda burada bulunan park alanının caddeye aktarılmasını önermiş bulunuyoruz. Gerçekleşecek olursa, Lefkoşa'nın iç kesimindeki yegâne park alanını oluşturacak olan bu şehir parkı, Arab Ahmed Camii çevresine büyük ölçüde katkıda bulunacaktır.

Devlet Konservatuarı arkasındaki alan, müzik ve tiyatro gösterileri için, bir açık hava amfisi olarak düzenlenmiştir. Bazı işliklerin ve bir elektrik enerjisi istasyonunun yerine, bir başka bina, muhtemelen bir Sergi Salonu önerilmiştir. Yeşil örtüsü kısmen korunan çevredeki alan, bu yeni kültür merkezine olumlu katkılarda bulunacaktır.

Özellikle, Zehra Sokak'taki evlerin arka cephelerinin kısmen bozulduğu ve bazı kötü binaların inşa edilmiş olduğu Tanzimat Caddesi'nde düzeltmeler yapılabilir.

Bu yöredeki iki katlı binaların yüksekliği korunmalıdır. Projemizde verilen bazı örnekler doğrultusunda, kat sayısı bakımından çevreleriyle uyumayan yeni binaların cepheleri yeniden düzenlenebilir. Fakat, bütünüyle yeniden biçimlenmiş bir çevre yaratılması

amacıyla her binanın yenilenmesini önermek niyetinde değiliz. Bu tür bir değişiklik, sakinlerin kendilerince, başka mekanizmalar kullanılarak kararlaştırılmalıdır.

Bu iki alan için koruma planlarının hazırlanmasında, hedefimiz, Lefkoşa şehrinin merkezinde yenileme ve geliştirme çalışmalarının olanaklı olduğunu göstermek ve herhangi bir ciddi koruma projesinin yaşama geçirilmesi için ayrıntılı koruma planlarının gerekli olduğunu vurgulamak idi.

Koruma planlaması, şehir tasarımı ile mimarlığın ve mimari korumanın kesişme noktasında yer alır. Koruma açısından, mimari kalıntıların önceliği vardır. Açıktır ki geleneksel şehir silüeti önem taşımaktadır. Ama şehir silüeti değişmek zorundadır ve şehir silüetinin durmadan değişen ihtiyaçları karşılaması için, geçmişteki çevrenin niteliği gözetilerek yeniden planlanması gerekmektedir. Bu nedenle koruma planı iki temele dayanmaktadır: geçmişin mimari mirasının korunması, ama bunun yanı sıra, bir yandan eski boyutlar gözetilirken öbür yandan da şehir silüetinin yeni öğelerle uyuşmasına olanak sağlanması. Bu, tedrici değişme demektir; ama bu değişim çevrenin çehresinde göze çarpmayacak bir ağırlıkta gerçekleşir, köklü bir nitelik taşımaz. Bu kesintisiz ama göze çarpmayacak nitelikteki değişimin şehir ölçeğinde değil de, dikkatli bir planlamayla mimari ölçekte gerçekleştirilmesinin nedeni budur.

Binalar, dökümü çıkarılarak, sınıflanarak, koruma alanları ve kat sayıları gösterilerek kurtarılamaz. Politikacıların, yöneticilerin ve kamuoyunun gerekçelerle ve teknik ayrıntılarla ikna edilmesi güçtür.

Bizim kısmi planımız, hem korumanın yapısında varolan güçlükleri göstermektedir, hem de insani bir çehre taşıyan çağdaş bir çevrenin yaratılmasında eskiyle yeninin kaynaştırılabileceğini kanıtlamaktadır.

İnanıyorum ki bu tür ayrıntılı planlamanın kapsamının genişletilmesiyle, ilgili kişiler, şehirlerinin korunması konusunda ikna edilebilirler. Yine inanıyorum ki yenileme (onarım), restorasyon ve yeni bina yapımını kapsayan koruma çalışması ekonomik yönden kârlı bir alandır.

Yeterli uzman yokluğu, modern Türk veya İslam şehri konusunda doğru bir imajın olmayışı ve akılcı ve bilimsel bir şehircilik politikasının bulunmayışı mevcut duruma yol açmaktadır. Ama umud edilmelidir ki tarihsel mirasımızın korunmasının değeri konusunda kendimizi ve başkalarını ikna etmenin en etkili aracı, ortaya çıkacak sonucu gözümüzde canlandıracak biçimde eski şehirlerimizi özenle planlamaya çalışmaktır. Ortak gelişme planı anlamında bir planlama değildir bu; üçüncü boyutu hep görülebilir bir biçimde gözler önüne sermesi gereken, korumaya yönelik ayrıntılı yöre (sit) planlarıdır söz konusu olan.